

گزارش کوتاه

سلامت جامعه

دوره چهاردهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹

بررسی علل مصرف شیر خشک در شیرخواران زیر یک سال شهر رفسنجان در سال ۱۳۹۵

عباس فاتحی^۱، فاطمه شریفی^۲، زهرا کامیاب^۳، غلامرضا بازمندگان^{۴*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۸/۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۵

خلاصه

مقدمه: شناسایی علل دخیل در تغذیه برخی شیرخواران با شیر خشک، نقش مهمی در برنامه‌ریزی برای ترویج تغذیه با شیر مادر دارد. هدف مطالعه حاضر تعیین علل مصرف شیر خشک در شیرخواران شهر رفسنجان در سال ۱۳۹۵ بود.

مواد و روش‌ها: پژوهش توصیفی حاضر بر ۳۷۲ مادر مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر رفسنجان، با فرزندان زیر یک سال که شیر خشک مصرف می‌کردند انجام شد. از نمونه‌گیری در دسترس و پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. داده‌ها بر اساس فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار توصیف شدند.

یافته‌ها: میانگین سن مادران $4/87 \pm 23/61$ سال و میانگین سن شروع شیر خشک $39/46 \pm 40/71$ روز بود. مادران با تعداد ۲۰۸ نفر (۵۵/۹ درصد)، بیشترین فراوانی مربوط به عامل شروع کننده مصرف شیر خشک را داشتند. شایع‌ترین علل این موضوع، تصور ناکافی بودن شیر مادر با ۲۰۶ نفر (۵۵/۴ درصد) و خوب وزن نگرفتن نوزاد با ۱۰۷ نفر (۲۸/۸ درصد) بود.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد مادران نقش مهمی در تغذیه شیرخوار با شیرخشک دارند. شاید به برنامه‌های آموزشی تقویت‌کننده باورهای مادران جهت تداوم شیردهی نیاز باشد.

واژه‌های کلیدی: شیر مادر، شیرخوار، شیر خشک، رفسنجان

۱ - استادیار، گروه اطفال، بیمارستان حضرت علی ابن ابیطالب (ع)، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران.

۲ - پزشک عمومی، واحد توسعه تحقیقات بالینی، بیمارستان حضرت علی ابن ابیطالب (ع)، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران.

۳ - استادیار، گروه پزشک خانواده، دانشکده پزشکی و سرپرست واحد توسعه تحقیقات بالینی، بیمارستان حضرت علی ابن ابیطالب (ع)، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران.

۴ - استادیار، واحد توسعه تحقیقات بالینی، بیمارستان حضرت علی ابن ابیطالب (ع)، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

ارتقا و حمایت از تغذیه با شیر مادر به عنوان یک اولویت بهداشتی در سال‌های اخیر مطرح شده است. شیر مادر بهترین منبع تغذیه برای نوزادان می‌باشد به طوری که تغذیه با شیر مادر در طول شش ماه اول زندگی شرایط مطلوبی را برای رشد و تکامل کودک فراهم کرده و باعث کاهش مرگ و میر و کاهش ریسک ابتلای به بیماری‌های متابولیک، چاقی و دیابت نوع ۲ می‌شود. کاهش تغذیه انحصاری با شیر مادر می‌تواند باعث افزایش سوءتغذیه، عفونت و افزایش دو تا سه برابری مرگومیر نوزادان شود. در کشورهای در حال توسعه کوتاه شدن مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر یک مشکل جدی می‌باشد و موجب مرگ بیش از یک میلیون کودک زیر ۱۲ ماه در سال می‌گردد. سازمان بهداشت جهانی توصیه می‌کند که نوزادان برای شش ماه اول زندگی به طور انحصاری با شیر مادر تغذیه شوند. [۲،۱]. میزان شیردهی انحصاری با شیر مادر بین ۱۲/۵ تا ۴۸ درصد با میانگین ۳۶ درصد در دنیا و ۲۳/۱ درصد در ایران گزارش شده است [۳].

تداوم شیردهی به‌ویژه به شکل انحصاری با شیر مادر در بسیاری از موارد نادیده گرفته می‌شود. شناسایی عوامل مؤثر بر عدم شیردهی مادران، می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های مرتبط با ترویج تغذیه با شیر مادر بسیار مفید باشد. در اغلب موارد تصمیم‌گیری برای شیر دادن به بچه تحت تأثیر عوامل بسیاری قرار دارد. در طی سال‌های گذشته آمار بالایی در رابطه با عدم تغذیه انحصاری با شیر مادر و همچنین تغییراتی که در شیوه تغذیه کودکان ایجاد شده، گزارش شده است به طوری که بیشتر نوزادان قبل از رسیدن به سن یک ماهگی از شیر گرفته می‌شوند [۴]. مطالعه حاضر با هدف تعیین علل مصرف شیر خشک در شیرخواران زیر یک سال شهر رفسنجان در سال ۱۳۹۵ انجام شده است.

مواد و روش‌ها

این پژوهش یک مطالعه توصیفی است که پس از اخذ کد اخلاق به شماره IR.RUMS.REC.1394.239

از کمیته اخلاق در پژوهش‌های زیستی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در سال ۹۶-۹۵ بر روی ۳۷۲ مادر مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر رفسنجان انجام شد. مادران دارای فرزند شیرخوار زیر یک سال بودند که شیر خشک مصرف می‌کردند. نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. معیارهای ورود شامل: داشتن کودک زیر یک سال مصرف‌کننده شیر خشک، تکمیل فرم رضایت آگاهانه و سکونت در شهر رفسنجان بود. معیار خروج شامل سابقه بیماری مادر (سل فعال درمان نشده، ضایعه هرپسی پستان‌ها) بود. مادران دارای شیرخوار نارس و یا دچار مشکلات مادرزادی که از شیرهای مخصوص از جمله شیر سویا استفاده می‌کردند (نوزادان مبتلا به گالاکتوزمی، فنیل کتونوری) نیز از مطالعه خارج شدند.

بر اساس مطالعه Eidelman و همکاران و با استفاده از

$$n = \frac{Z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2 pq}{d^2}$$

فرمول محاسبه حجم نمونه

برای برآورد شیوع، حجم نمونه نهایی با تخمین شیوع $p=44\%$ برای کوتاه‌مدتی و خطای نوع اول $\alpha = 0.05$ و دقت برآورد $d = 0.05$ حجم نمونه ۳۷۲ نفر تعیین شد [۴]. ابزار گردآوری داده‌ها چک‌لیست پژوهشگر ساخته شامل اطلاعات مربوط به والدین، اطلاعات شیرخوار و ۱۳ سؤال مربوط به دلایل عدم شیردهی و مصرف شیر خشک بود. چک‌لیست توسط مجری طرح به صورت مصاحبه با مادران تکمیل گردید. داده‌ها در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ وارد و در سطح معنی‌داری 0.05 تجزیه و تحلیل شدند. جهت توصیف داده‌های کیفی از فراوانی و درصد و برای متغیرهای کمی از میانگین و انحراف معیار استفاده شد.

یافته‌ها

میانگین سن مادران $4/87 \pm 23/61$ سال و میانگین سن شروع شیر خشک $3/46 \pm 40/71$ روز به دست آمد. فراوانی عوامل مرتبط با مصرف شیرخشک در شیرخواران در جدول ۱ آورده شده است. تصور ناکافی بودن شیر مادر (۵۵/۴ درصد) بیشترین و جدایی مادر از فرزند (۶/۵ درصد) کمترین فراوانی

در بین علل مصرف شیر خشک در شیرخواران را داشتند. بیشترین فراوانی مرتبط با عامل شروع کننده مصرف شیر خشک، مربوط به مادران شیرخواران (۵۵/۹ درصد) بود.

اطرافیان با ۵/۱ درصد کمترین فراوانی را در این رابطه داشتند.

جدول ۱- علل شایع مصرف و عامل شروع کننده مصرف شیرخشک در نوزادان زیر یک سال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر رفسنجان در سال ۱۳۹۵

درصد فراوانی		علل شایع مصرف شیر خشک
بله	خیر	
۲۰۶ (۵۵/۴)	۱۶۶ (۴۴/۶)	تصور ناکافی بودن شیر مادر
۱۰۷ (۲۸/۸)	۲۶۵ (۷۱/۲)	خوب وزن نگرفتن
۹۱ (۲۴/۵)	۲۸۱ (۷۵/۵)	بی‌قراری شبانه
۸۴ (۲۲/۶)	۲۸۸ (۷۷/۴)	کاهش وزن روزهای ابتدایی نوزاد
۵۲ (۱۴)	۳۲۰ (۸۶)	مشکلات پستان مادر
۳۹ (۱۰/۵)	۳۳۳ (۸۹/۵)	آبکی بودن شیر مادر
۳۱ (۸/۳)	۳۴۱ (۹۱/۷)	سابقه بیماری یا مصرف دارو توسط مادر
۲۹ (۷/۸)	۳۴۳ (۹۲/۲)	سابقه زردی نوزادی
۲۸ (۷/۵)	۳۴۴ (۹۲/۵)	انگشت خوردن
۲۴ (۶/۵)	۳۴۸ (۹۳/۵)	جدایی مادر و فرزند
درصد فراوانی		عامل شروع کننده مصرف شیرخشک
۲۰۸ (۵۵/۹)		مادر نوزاد
۱۴۵ (۳۸/۹)		پزشک نوزاد
۱۹ (۵/۱)		اطرافیان نوزاد

بحث

Zare و همکاران نشان داد که مهم‌ترین علت قطع تداوم تغذیه انحصاری با شیر مادر قبل از ۲۴ ماهگی نگرانی مادر از عدم کفایت شیر مادر، اختلال رشد نوزاد، گریه و بی‌قراری کودک می‌باشد [۵]. در مطالعه Mehrparvar و همکاران نیز شایع‌ترین علت مرتبط با عدم تداوم تغذیه انحصاری با شیر مادر، تصور مادر از ناکافی بودن شیر (۹۲/۷ درصد) گزارش شد. [۶]. Gafari و همکاران، در مطالعه‌ای نشان دادند که بین تصور مادر از ناکافی بودن شیر و مدت زمان تغذیه انحصاری با شیر مادر رابطه معنی‌داری وجود دارد ($p < 0.001$) [۷]. احتمالاً یکی از مهم‌ترین عوامل در این زمینه، نگرش مادر

مطالعه حاضر به بررسی علل مرتبط با مصرف شیر خشک در شیرخواران شهر رفسنجان پرداخته است. نتایج نشان داد که مادر شیرخوار بیشترین نقش را در زمینه شروع مصرف شیر خشک دارد، همچنین مهم‌ترین علت مرتبط با این موضوع، تصور مادر از ناکافی بودن شیر می‌باشد. تحقیقات قبلی عواملی مانند کمبود شیر، سزارین، مشکلات سلامتی نوزاد، بازگشت مادر به کار، فقدان حمایت افراد خانواده و خودکارآمدی پایین مادر را به عنوان عوامل مؤثر بر تغذیه انحصاری با شیر مادر شنا سایی کرده‌اند [۴]. هم‌سو با نتایج مطالعه حاضر، مطالعه

صحیح شیردهی، مراقبت و بررسی روند شیردهی باعث تداوم شیردهی شد.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

سهم نویسندگان

امور مربوط به ایده‌پردازی و اجرای مطالعه برای گردآوری اطلاعات توسط عباس فاتحی و فاطمه شریفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط زهرا کامیاب و نگارش مقاله، بازنگری و نظارت بر آن به وسیله غلامرضا بازماندگان انجام شده است.

تشکر و قدردانی

از واحد توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان حضرت علی ابن ابیطالب (ع) برای تصویب و همکاری در اجرای این طرح، معاونت محترم تحقیقات و فناوری و معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان و نیز تمامی مادرانی که با شکیبایی خود ما را در انجام این مطالعه یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

است. متأسفانه این باور غلط در بین خانواده‌ها وجود دارد که علت گریه شیرخوار همیشه ناشی از ناکافی بودن شیر و گرسنگی وی می‌باشد. در صورتی که سایر علل همچون دردهای کولیکی و شرایط محیطی نیز می‌توانند با بی‌قراری و گریه شیرخواران همراه باشند (۴-۶). نتایج یک مطالعه اخیر نیز نشان داد که هر چه میزان درک مادران از کافی بودن شیر خود و نیز خودکارآمدی وی در این زمینه بیشتر باشد میزان تغذیه انحصاری با شیر مادر افزایش می‌یابد. محققین این مطالعه نتیجه‌گیری کردند که ارزیابی سریع مادران در طی بارداری و بلافاصله بعد از زایمان، از نظر تصور وی از کفایت شیر مادر برای تغذیه انحصاری اهمیت ویژه‌ای دارد [۸]. از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به عدم همکاری مادران در تکمیل پرسشنامه اشاره کرد. پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده عملکرد و خودکارآمدی مادران در تغذیه انحصاری با شیر مادر و تداوم شیردهی بررسی گردد.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج این مطالعه، مهم‌ترین عاملی

که می‌تواند در زمینه شروع شیرخشک نقش داشته باشد، مادر شیرخوار و تصور وی از کفایت میزان شیر خود است. شاید بتوان با آموزش و توجه بیشتری نسبت به باورهای مادران، تشویق آنها به شیردهی، ارزیابی دوره‌های مادران در مورد نحوه

References

1. Health C. Nutrition for healthy term infants: recommendations from birth to six months. Canadian journal of dietetic practice and research: a publication of Dietitians of Canada= Revue canadienne de la pratique et de la recherche en dietetique: une publication des Dietetistes du Canada 2012;73(4):204.
2. Marriott BP, White A, Hadden L, Davies JC, Wallingford JC. World Health Organization (WHO) infant and young child feeding indicators: associations with growth measures in 14 low- income countries. Maternal & child nutrition 2012;8(3):354-70.
3. Hamidi M, Khoshdel A, Khadivi Boroujeni R, Deris F, Parvin N, Malekhamadi MR. The causes of formula milk consumption in the infants under 1 year old in Charmahalva Bakhtiari provins Iran, 2007. JSHUMS 2011;13(3):77-83.[Persian]
4. Breastfeeding S. Breastfeeding and the use of human milk. Pediatrics 2012;129(3):e827-e41.
5. Zare P, Mirahmadizadeh Ar, Sayadi M, Moradi F, Mohammadi S. Pattern of complete weaning and its related factors in Fars Province. JJUMS 2013;11(2):27-33.
6. Mehrparvar S, Varzandeh M. Investigation of decreasing causes of exclusive breastfeeding in children below six months old, in Kerman city during 2008-2009. JFUMS 2011;1(1):45-52. [Persian]
7. Gafari Asl M, Fadakar Sogheh R, Ghavi A. Related factors to continued breastfeeding in infants. Journal of Holistic Nursing And Midwifery 2014;24(2):1-8. [Persian]
8. Sandhi A, Lee GT, Chipojola R, Huda MH, Kuo S-Y. The relationship between perceived milk supply and exclusive breastfeeding during the first six months postpartum: a cross-sectional study. International Breastfeeding Journal 2020;15(1):1-11.

Reasons for the Consumption of Formula Milk in Infants under One-Year-Old in Rafsanjan in 2016: Short Report

Fatehi Marje A¹, Sharifi F², Kamiab Z³, Bazmandegan Gh⁴

1- Assistant Prof, Dept of Pediatrics, Ali-Ibn Abi-Talib Hospital, School of Medicine, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran.

2- MD, Clinical Research Development Unit, Ali-Ibn Abi-Talib Hospital, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran.

3- Assistant Prof, Dept of Family Medicine, School of Medicine; Head of Clinical Research Development Unit, Ali-Ibn Abi-Talib Hospital, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran.

4- Assistant Prof, Clinical Research Development Unit, Ali-Ibn Abi-Talib Hospital, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran. . (Corresponding Author)

Email: bkhrbster@gmail.com, Tel: 091339143032

Received: 23 October 2019

Accepted: 16 October 2020

Introduction: This study was conducted to determine the factors related to infant formula milk consumption in Rafsanjan in 2016.

Materials and Methods: This study was a descriptive study conducted on 372 mothers referred to Rafsanjan health centers with children under one-year-old consuming formula milk. Frequency and percentage were used to describe qualitative data, while mean and standard deviation were used for quantitative variables.

Results: The mean age of mothers was 23.61 ± 4.87 years. The mean age of the formula onset was 40.71 ± 39.46 days. 208 mothers (55.9%) had the highest frequency as the initiator of formula milk consumption. The most common causes related to this issue were maternal perceptions of insufficient milk with 206 individuals (55.4%) and poor infant weight gain with 107 individuals (28.8%), respectively.

Conclusions: The results showed that mothers have a key role in formula milk consumption. Educational programs that strengthen mothers' beliefs may be needed to continue breastfeeding.

Keywords: Breast milk, Infant, Formula milk, Rafsanjan

Please cite this article as follows:

Fatehi Marje A, Sharifi F, Kamiab Z, Bazmandegan Gh. Reasons for the Consumption of Formula Milk in Infants under One-Year-Old in Rafsanjan in 2016: Short Report. Community Health journal 2021; 14 (4): 88-92.

Funding: This research was funded by the Rafsanjan University of Medical Sciences.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest regarding the publication of this article.

Ethical Approval: Ethical approval was obtained from Rafsanjan University of Medical Sciences (RN: IR.RUMS.REC.1394.239).